

درس اول: جغرافیا، علمی برای زندگی بهتر

علم جغرافیا

- از قدیمی‌ترین دانش‌های بشری به‌شمار می‌رود.
- علم بررسی روابط متقابل انسان و محیط است.

واژه جغرافیا

- اولین بار توسط اراتوستن دانشمند یونانی ارائه شد.
- شامل کلمات GEO (زمین) و GRAPHY (ترسیم) است.

تعریف اراتوستن از جغرافیا

مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان

تعریف اکثر جغرافی‌دانان امروزی

آن قسمت از دانش بشری است که به انسان کمک می‌کند با ویژگی‌های طبیعی و انسانی و روابط بین آن‌ها در محیط آشنا شود و از آن‌ها برای بهبود زندگی خود استفاده کند.

ارتباط جغرافیا با سایر رشته‌ها

- با کمک گرفتن از سایر علوم به سؤالاتش پاسخ می‌دهد.
- پلی بین رشته‌های مختلف علوم است.
- علوم طبیعی را به علوم انسانی پیوند می‌دهد.

این روند تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پیوسته، می‌تواند موجب تغییر شکل مکان شود.

انسان
محیط
➤ **دو عامل مهم در علم جغرافیا:**

- فراهم کردن زمینه‌های تغییر با ورود به محیط
 - تأثیر هوش و استعداد برای تغییر محیط و بهره‌مندی از آن
 - بهره‌گیری از فناوری برای افزایش تأثیر در محیط در دهه‌های اخیر
- عملکردهای انسان در ارتباط با محیط طبیعی**
- درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها
 - نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها

کارکرد جغرافیا

- توان روابط متقابل انسان را با محیط مطالعه و بررسی می‌کند.
- شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست.
- علمی برای زندگی بهتر است.

ویژگی‌های کلی نواحی جغرافیایی

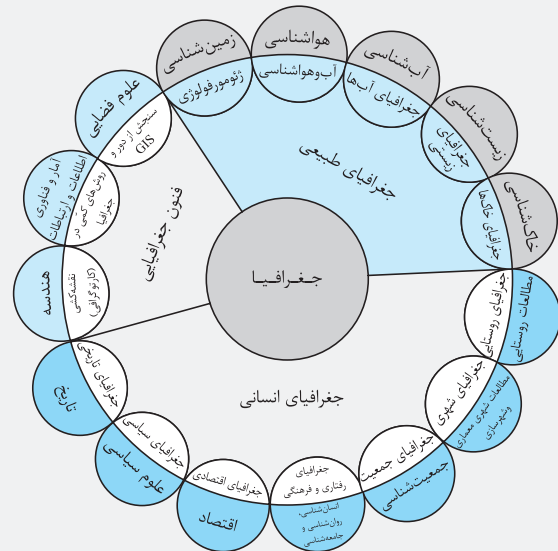
- ناحیه کوهستانی: بارندگی ۸۰۰ میلی‌متر، خاک حاصلخیز، محصولات کشاورزی گوناگون، میزان دما ۲۸ - ۷ درجه سانتی‌گراد
- ناحیه جنگلی خزر: بارندگی ۱۲۰۰ میلی‌متر، خاک حاصلخیز، منابع آب فراوان، ساحل زیبای خزر
- ناحیه بیابانی: بارندگی ۵۰ میلی‌متر، اماکن تاریخی متعدد، روزهای آفتابی و درخشان، میزان دما ۴۳ - ۱۰ درجه سانتی‌گراد
- ناحیه شرعی: بارندگی ۵۰ میلی‌متر، رطوبت نسبی ۸۰٪، روزهای آفتابی و شرعی، دریا و تبخیر زیاد

کل‌نگری یا دید ترکیبی در جغرافیا

- ۱- شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی حاصل روابط متقابل انسان و محیط است.
- ۲- چگونگی شکل‌گیری این محیط‌ها سبب ایجاد دید ترکیبی یا کل‌نگری در جغرافی‌دان برای مطالعه و بررسی موضوعات می‌شود.
- ۳- دید ترکیبی به جغرافی‌دان کمک می‌کند تا به‌طور همه‌جانبه و جامع، پدیده‌ها را با تمام ویژگی‌هایش در یک مکان مطالعه کند.

مثال دید ترکیبی: جغرافی‌دان با هدف توسعه یک شهر به مطالعه همه‌جانبه می‌پردازد و این مسائل را طرح و مطالعه می‌کند:

- نقشه‌خوانی ← تهیه نقشه شهر (برای این‌که دیدی همه‌جانبه داشته باشد)
- جمعیت‌شناسی ← مطالعه بافت جمعیت شهر (برای آگاهی از زمینه‌های رشد و امکان مهاجرت‌پذیری)
- آب‌شناسی ← مطالعه میزان منابع آب شهر (برای پیش‌بینی امکان توسعه)

ارتباط بین علوم و فنون مختلف جغرافیا و شاخه‌های آن

مفاهیم اساسی دانش جغرافیا

- مکان
 - روابط متقابل انسان با محیط
- تعریف مکان:** جا و محل معینی که فعالیت‌های انسان در آن جا انجام می‌شود.
- مصادیق مکان:** خانه، مزرعه، مدرسه و ...
- پدیده‌های مختلف در هر مکان**
- بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند.
 - از هم تأثیر می‌گیرند.

پرسش‌های تشریحی

سؤالات جای خالی (جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید).

۱. جغرافیا شامل دو کلمه Geo به معنی و Graphy به معنی می‌باشد. زمین - ترسیم
۲. واژه جغرافیا برای اولین بار توسط دانشمند یونانی ارائه شده است. اراتوستن
۳. جغرافیا علمی است که علوم را به علوم انسانی پیوند می‌دهد. طبیعی
۴. یکی از مهم‌ترین مفاهیم جغرافیا و روابط متقابل انسان با محیط است. مکان
۵. روند تأثیرگذاری و تأثیرپذیری که به صورت پیوسته در مکان جریان دارد، باعث مکان می‌شود. تغییر شکل
۶. انسان به کمک توانسته در محیط تأثیر بسیاری بگذارد. فناوری
۷. انسان و دو عامل مهم در علم جغرافیا هستند. محیط
۸. جغرافیا توان روابط متقابل را با محیط مطالعه می‌کند. انسان
۹. شناخت ظرفیت‌های محیطی بدون دانش ممکن نیست. جغرافیا
۱۰. ناحیه دارای محصولات کشاورزی گوناگون و ناحیه دارای روزهای آفتابی و درخشان می‌باشد. کوهستانی - بیابانی
۱۱. دید به جغرافی دانان کمک می‌کند تا به‌طور همه‌جانبه و جامع پدیده‌ها را در یک مکان مورد مطالعه قرار دهند. ترکیبی
۱۲. جغرافی دان با تهیه شهر دیدی همه‌جانبه به آن پیدا می‌کند. نقشه
۱۳. با مطالعه می‌توان میزان رشد و امکان مهاجرت‌پذیری شهر را حدس زد. بافت جمعیت

سؤالات درست یا نادرست (درستی یا نادرستی عبارتهای زیر را مشخص کنید).

۱۴. جغرافیا یکی از قدیمی‌ترین دانش‌های بشری است.
۱۵. جغرافیا بدون کمک گرفتن از سایر علوم به سؤالات خود پاسخ می‌دهد.
۱۶. انسان تنها عامل تأثیرگذار در مکان است.
۱۷. پدیده‌های مختلف مثل آب، خاک، نیروی انسانی و ... نیز بر مکان تأثیرگذارند.
۱۸. محیط طبیعی، مجموعه‌ای متعادل است و با ورود انسان تغییر می‌کند.
۱۹. وقتی انسان برای رفع نیاز خود در محیط تغییر ایجاد می‌کند محیط طبیعی را به محیط جغرافیایی تبدیل می‌کند.
۲۰. عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی فقط جنبه سودجویانه دارد.
۲۱. دو جنبه دارد که یکی از آن‌ها سودجویانه است و دیگری درک توان‌ها و استفاده از منابع است.
۲۲. ناحیه جنگلی خزری دارای خاک حاصلخیز و ناحیه شرجی دارای بارندگی ۵۰ میلی‌متر است.

برقراری ارتباط (ستون سمت راست را به ستون سمت چپ ارتباط دهید. یک یا چند مورد اضافی است).

۲۱

(آ) علوم اقتصادی و جمعیت‌شناسی به این شاخه از جغرافیا ارتباط دارند.	(۱) فنون جغرافیایی
(ب) زیست‌شناسی و هواشناسی با این شاخه از جغرافیا ارتباط دارند.	(۲) نگاه سودجویانه به طبیعت
(پ) قطع بی‌رویه درختان جنگل برای ساخت ابزار مورد استفاده انسان	(۳) جغرافیای انسانی
(ت) کشاورزی مکانیزه و استفاده از تجهیزات	(۴) جغرافیای طبیعی
	(۵) درک توان‌ها و استفاده از منابع

سؤالات تشریحی (به سؤالات زیر جواب دهید).

۲۲. واژه جغرافیا برای اولین بار توسط چه کسی ارائه شد؟ او چگونه جغرافیا را تعریف کرد؟
اراتوستن؛ جغرافیا یعنی مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان.
۲۳. واژه جغرافیا شامل چه کلماتی است و این کلمات چه معنایی دارند؟
GEO (زمین) و GRAPHY (ترسیم).
۲۴. دانش جغرافیا کدام شاخه‌های علوم را به یکدیگر پیوند می‌دهد؟
علوم طبیعی و علوم انسانی.
۲۵. ارتباط بین علوم و فنون مختلف جغرافیا را با شاخه‌های آن بیان کنید.
جغرافیای طبیعی ← خاک‌شناسی - آب‌شناسی - هواشناسی - زمین‌شناسی - زیست‌شناسی
جغرافیای انسانی ← علوم سیاسی - تاریخ - جمعیت‌شناسی - اقتصاد - مطالعات روستایی - مطالعات شهری و معماری و شهرسازی - انسان‌شناسی و روان‌شناسی و جامعه‌شناسی
فنون جغرافیایی ← علوم فضایی - آمار و فناوری اطلاعات و ارتباطات - هندسه
۲۶. دو مورد از مهم‌ترین مفاهیم جغرافیا را نام ببرید.
مکان و روابط متقابل انسان با محیط.
۲۷. اصطلاح «مکان» را با مثال در جغرافیا توضیح دهید.
بسیاری از فعالیت‌های انسان در جا و محل معینی انجام می‌شود. این جا و محل را مکان می‌نامند؛ مانند خانه، مزرعه، مدرسه و کارخانه.
۲۸. چگونه یک مکان جغرافیایی تغییر می‌کند؟ توضیح دهید.
در هر مکان پدیده‌های مختلفی بر یکدیگر تأثیر گذاشته و از هم تأثیر می‌پذیرند. این روند به‌صورت جریانی پیوسته در مکان ادامه دارد و باعث تغییر شکل مکان‌ها می‌شود.
۲۹. چگونه زمینه‌های تغییر در یک محیط طبیعی متعادل ایجاد می‌شود؟
با ورود انسان زمینه‌های تغییر در محیط فراهم می‌شود و انسان، با هوش و استعداد خود با تغییر محیط از آن بهره‌برداری می‌کند.
۳۰. دسترسی انسان به محیط طبیعی چگونه گسترش می‌یابد؟
فناوری‌های جدید در در دهه‌های اخیر به کمک انسان آمده و او را قادر به بهره‌برداری از اعماق زمین کرده است.
۳۱. از عکس «پل طبیعت» در تهران چه نتیجه‌ای درباره روابط متقابل انسان با محیط می‌توان گرفت؟
انسان برای رفع نیازهای خود به تغییر محیط دست می‌زند و در نتیجه محیط طبیعی به محیط جغرافیایی تبدیل می‌شود.
۳۲. عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی چند گونه است؟ نام ببرید.
دو گونه است: ۱- درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها، ۲- نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها.
۳۳. چگونه جغرافیا علمی برای زندگی کردن است و در این راستا چه مواردی را مطالعه می‌کند؟
جغرافیا توان روابط متقابل انسان را با محیط مطالعه می‌کند و با مطالعه علم جغرافیا می‌توان توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی را شناخت تا بهتر زندگی کرد.
۳۴. چهار گونه نواحی جغرافیایی را نام ببرید و برای هر کدام یک ویژگی بیان کنید.
ناحیه کوهستانی ← محصولات کشاورزی گوناگون - خاک حاصلخیز - بارندگی ۸۰۰ میلی‌متر - میزان دما ۲۸ - ۷ درجه سانتی‌گراد
ناحیه جنگلی خزر ← منابع آب فراوان - بارندگی ۱۲۰۰ میلی‌متر - ساحل زیبای خزر - خاک حاصلخیز
ناحیه بیابانی ← اماکن تاریخی متعدد - روزهای آفتابی و درخشان - بارندگی ۵۰ میلی‌متر - میزان دما - ۱۰ درجه سانتی‌گراد
ناحیه شرجی ← رطوبت نسبی ۸۰٪ - دریا و تبخیر زیاد - بارندگی ۵۰ میلی‌متر - روزهای آفتابی و شرجی
۳۵. چرا جغرافی دانان باید دید ترکیبی و کلی‌نگر داشته باشند؟ دید ترکیبی چه کمکی می‌کند؟
چگونگی شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی که حاصل روابط متقابل انسان و محیط است با دید ترکیبی جغرافی دان حاصل می‌شود؛ زیرا اجزا و عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند. دید ترکیبی به جغرافی دان کمک می‌کند به‌طور همه‌جانبه و جامع پدیده‌ها را با تمام ویژگی‌های آن‌ها در یک مکان مطالعه کند.
۳۶. دید ترکیبی یک جغرافی‌دان را با هدف توسعه یک شهر در سه مورد توضیح دهید.
۱- تهیه نقشه برای دید همه‌جانبه؛ ۲- مطالعه بافت جمعیت شهر و میزان رشد و امکان مهاجرت‌پذیری؛ ۳- مطالعه میزان منابع آب و امکان توسعه شهر.